

Cilt/Volume 1, Sayı/Issue 1, Ocak/January 2019, ss. 55-68.

Geliş Tarihi–Received Date: 19.12.2018 Kabul Tarihi–Accepted Date: 15.01.2019

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

OSMAN GAZİ İLE İNEGÖL TEKFURUNUN MÜCADELESİ VE İNEGÖL'ÜN FETHİ

CENGİZ GÜLER*

ÖZET

Bitinya coğrafyasında kurulan ve kısa sürede beylikten imparatorluğa dönüşen Osmanlı Devleti, tarih araştırmacılarının her zaman ilgi odağı olmuştur. Özellikle kuruluş dönemiyle ilgili birçok mesele hâlâ tartışılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kurucularının menşei, ilk siyasi ve askeri faaliyetleri, beyliğin siyasi olarak ortaya çıkışı gibi konular hâlâ tarihçiler arasında tartışma konusu olarak devam etmektedir. Bu konuların tam olarak açıklanamamasının nedeni Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair kaynakların yetersiz olması ve bu kaynakların menkıbevi bir anlatımla yazılmış olmasındandır. Sadece sınırlı sayıdaki bu kaynaklara bağlı kalmak, kuruluş dönemi hakkındaki tartışmalara son verilmesine imkân tanımamaktadır. Bundan dolayı Halil İnalcık'ın izinden giderek bizzat sahaya inmek, coğrafyayı adım adım dolaşmak, tarihi kaynaklardaki her türlü bilgiyi coğrafya üzerinde tartışmak gerekmektedir. Bu çalışmada Osman Gazi'nin bağımsızlığını ilan etmesinden önceki faaliyetleri incelenecektir. Özellikle Osmanlı tarihçilerinin çok fazla üzerinde durmadığı İnegöl tekfurluğu ile aralarındaki ilişkiler üzerinde durulacaktır. Mevcut olan Osmanlı kroniklerindeki bilgiler tekrardan eleştirel bir gözle incelenip, olayların gerçekleştiği coğrafya üzerinde saha çalışması yapılarak ve daha önce yapılan saha çalışmalarından elde edilen veriler de kullanılarak toponomik veriler ışığında Osman Gazi'nin İnegöl tekfurluğu ile mücadeleleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osman Gazi, İnegöl, Osmanlı, Ertuğrul Gazi, Bizans

STRUGGLES BETWEEN INEGOL TEKFUR AND OSMAN GAZI AND CONQUEST OF INEGOL

ABSTRACT

The Ottoman state, which founded in Bitinya geography and transformed from principality to empire in a short time, has always been the focus of attention of history researchers. Many issues related to the establishment period are still being discussed. The origin of the founders of the Ottoman state, the first political and military activities, and the political emergence of the principality are still the subject of debate among historians. The reason why these issues cannot be fully explained is that the resources related to the establishment of the Ottoman state are insufficient and that these sources are written in a mystical way. Adherence to only a limited number of these resources does not allow the elimination of discussions about the establishment period. For this reason, following the footsteps of Halil İnalcık, it is necessary to go down to the field, to go around the geography and to discuss all kinds of information in historical sources on geography. In this study, Osman Ghazi's activities before the declaration of independence will be examined. In particular, the relationship between the abundance of İnegöl and the Ottoman historians will not be emphasized. The information in the existing Ottoman chronicles will be re-examined with a critical eye and the field studies will be carried out on the geography where the events took place and the data obtained from the previous field studies will be reviewed and the struggles of Osman Gazi with İnegöl will be discussed in the light of the topological data.

Keywords: Osman Ghazi, İnegöl, Ottoman, Ertuğrul Ghazi, Byzantine.

* Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi. e-posta: cengiz32@gmail.com.

GİRİŞ

Günümüzde Osmanlı Devleti'nin Söğüt'te kurulduğuna dair bir görüş hâkimdir. Bunun nedeni Kayı boyuna bağlı aşiretlerin, Söğüt'ün Ertuğrul Gazi'ye yurt verilmesinden itibaren Osman Gazi'nin ilk fetihlerine kadar Söğüt'te kalmalarındandır. Ancak Ertuğrul Gazi'nin önemli yıllarının, Osman Gazi'nin ise başlangıçtaki kariyerinin Söğüt'te geçmiş olmasının dışında Söğüt'ün kuruluş devri açısından herhangi bir rolü yoktur. Çünkü elimizdeki kaynaklara göre Osman Gazi'nin devlete giden yoldaki ilk adımları Söğüt'te atılmamıştır.¹ Bu

Osmanlı kaynaklarının verdiği bilgilere göre İnegöl, Osman Gazi'nin ilk savaşını yaptığı, ilk kalenin fethedildiği, ilk şehidin verildiği ve devlete giden yolda ilk adımların atıldığı önemli bir yerdir. Bundan dolayı İnegöl, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş dönemi açısından çok önemli bir yere sahiptir.

Gelenekselleşmiş anlatıya göre Osman Gazi'nin mensup olduğu aşiretin bu bölgeye ilk gelişi Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad devrinde olmuştur. Alâeddin Keykubad, Ertuğrul Gazi'ye hizmetlerinden dolayı Söğüt ve Domaniç bölgelerini yurtluk olarak vermiştir. Söğüt kışlak için Domaniç, Ermenibeli ise yaylak için tahsis edilmiştir. Ertuğrul Gazi, Söğüt'e yerleştikten sonra çevre tekfurularla iyi ilişkiler kurmuş ve mümkün olduğunca çatışmaya girişmemiştir. Ertuğrul Gazi'nin bu politikası oğlu Osman Gazi döneminde de devam etmiştir. Ancak Aşıkpaşâzâde, bölgedeki güçlü tekfurlardan biri olan İnegöl tekfurunun Osman Gazi ve aşiretine düşmanlık beslediğinden bahseder. Aşıkpaşâzâde'ye göre²:

“Aya Nikola derleridi, bir kâfir varıdı, ya'ni Eynegöl'de. Osman yaylaya ve kışlaya gittükleri vaktin bunların göçün üşendürürdi. Osman Gâzi, Bilecük tekürüne bundan şikâyet etdi ve Bilecük tekürüne eyitdi:”sizden dileğümüz budur kim, bizim yükçeğüzlerümüzi yaylaya gittüğümüzde sizde emânet koyalum. Ol dahi kabul etdi. Her vaktin Osman Gâzi kim yaylaya gittükde kamu esbâblarını öküzlere yükledürleridi, bir nice hatun kişiyle göndürürlerdi. Varurlar, kal'ada korlarıdı. Kaçan kim yayladan gelseler peynir, halı, kilim ve kuzular armağan iledürleridi. Emânetlerin girü alurlaridi, giderleridi. Ve bu kâfirler bunlara gayet i'timad edüp dururlaridi. Ve illâ Eynegöl kâfirleri Osman Gâzi'den ihtiraz ederleridi. Ve bunlar dahi anlardan ihtiraz ederleridi.”

Neşri'nin *“Osman'un ve atası Ertuğrul'un Bilecük tekfur'ıyla aralarında dâim dostluk vardı. Birbirine itimâd iderlerdi. Ammâ Osman'ile İne-Göl tekfur'ı arasında adâvet varıdı. Biribirinden muhterizlerdi”*³ kaydı da Aşıkpaşâzâde'nin verdiği bilgiyi desteklemektedir. Aşıkpaşâzâde ve Neşri'nin verdiği bilgilerden anlaşılacağı üzere Osman Gazi diğer tekfurularla iyi ilişkiler kurarken İnegöl tekfuru ile baştan beri bir rekabet halinde olmuştur. İnegöl tekfuru ile aralarındaki bu rekabet Osman Gazi'nin 1299'da İnegöl'ü fethine kadar devam etmiştir. Osman Gazi ile İnegöl tekfuru arasında mücadele olduğunun belirtilmesine karşın, bu mücadelenin sebepleri hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Halil İnalçık bu mücadelenin Söğüt-Domaniç arasındaki göç yollarından kaynaklandığı fikrini savunmaktadır. İnalçık'ın görüşüne bakmadan önce Söğüt-Domaniç arasındaki göç yolları üzerine durulması gerekmektedir. Ancak yıllardır Osmanlıların yaylak ve kışlak yeri olarak Söğüt, Ermenibeli ve Domaniç zikrediliyor olmakla birlikte yaylak-kışlak arasında göç edilirken hangi güzergâhın takip edildiği meselesine nispeten az değinilmiştir. Bu mücadelenin gerçek sebeplerini anlayabilmek için öncelikle bu göç güzergâhının tespit edilmesi gerekmektedir. Ekler kısmında verilen karşılaştırmalı haritadan da anlaşıldığı gibi göç güzergâhı hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. İnalçık, bu rekabetin nedenini göç güzergâhına bağlayarak *“Osman'ın aşireti sürüleriyle Söğüt-Domaniç arasında göç ederken Bilecük tekfurunun himayesine muhtaçtı, İnegöl ovasında sürüler tarım topraklarını çiğnediği için İnegöl tekfuruyla başından beri düşmanlık vardı. Osman'dan armağan alan Bilecük tekfuru Osman'ı koruyordu. Osman bu bölgede göç yolunu engelleyen İnegöl tekfuru ile çatışma halindeydi”*⁴ şeklinde ifade eder.

Göç güzergâhı hakkında ikinci bir görüş ise Cezmi Karasu ve ekibi tarafından ileri sürülmüştür.⁵ Karasu, İnalçık'ın bahsettiği gibi İnegöl yakınlarından geçen bir göç güzergâhını izlemenin pek mümkün görünmediğini ve bu mücadelenin bölge üzerinde nüfuz mücadelesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Çünkü uydu

¹ Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında bilgi veren kaynaklar, kuruluşun yaklaşık 150 yıl sonra kaleme alınmıştır. Geç dönem eseri olan Osmanlı kaynakları, menkıbevi bir anlatımla yazılmış ve kendi aralarında da tutarsızlıklar bulunmaktadır. Bundan dolayı kuruluş dönemi hakkında verilen bilgilere kuşkuyla bakmak gerekmektedir. Ancak geç dönemde yazılmış ve menkıbevi bir anlatımı olan bu bilgiler kesin bir şekilde yok sayılmamalıdır. Osmanlı kaynakları, çağdaş kaynaklar ile karşılaştırılarak ve Osmanlı Devleti'nin temellerinin atıldığı coğrafyada saha çalışmaları yapılarak doğruluğu teyit edilmelidir.

² Derviş Ahmed Aşık, *Aşıkpaşazade Tarihi (Osmanlı Tarihleri 1285-1502)*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 10.

³ Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-Nüma*, I, haz. Faik Reşit Unat-Mehmed Altan Köymen, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 81.

⁴ Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İSAM Yayınları, İstanbul 2016, s. 28.

⁵ Karşılaştırmalı harita için bakınız; Ekler, Resim 1.

fotoğrafından⁶ da anlaşılacağı üzere Karasu, hem Söğüt'ten İnegöl'e hem de İnegöl'den Domaniç'e giden bir hattın bugün bile çok zor ve sarp bir yol olduğunu ileri sürmektedir. Buna karşın, göç güzergâhının bugünkü Söğüt-Bozüyük hattından Bursa yoluna döndüğünü, buradan da İnegöl'e varmadan Ermenibeli'nin altındaki yoldan ayrılıp Domaniç'e ulaşan hat olduğunu savunmaktadır.⁷ Ayrıca Karasu, coğrafi konum bakımından Bilecik tekfurununun İnegöl tekfuruna nazaran göç güzergâhına daha yakın olduğunu aktararak, sürülerin arazilere verdiği zarara bakıldığında Bilecik tekfurununun arazilerinin daha çok hasara uğradığını belirtmiştir. Eğer sürülerin tahribatından dolayı bir düşmanlık olsaydı, ilk olarak Bilecik tekfurununun Osman Gazi ve aşiretine düşmanlık beslemesi gerekirdi. Bu nedenle Karasu, bu düşmanlığın sürülerin tahribatından kaynaklanmadığını, asıl sebebinin İnegöl tekfuru ile Osman Gazi arasındaki nüfuz mücadelesi olduğunu belirtmektedir.⁸

Her iki yorum da esasında bu mücadelenin görünen yönü üzerinde durmaktadır. Ancak burada aydınlatılması gereken yeni sorular ortaya çıkmaktadır. Osman Gazi daha kısa ve kolay bir güzergâh varken neden İnegöl tekfurununun arazilerinden geçmiştir? Eğer arazilerin tahribatından dolayı kaynaklanan bir mücadele varsa, neden Bilecik tekfuruyla aralarında bir düşmanlık yoktur? Osman Gazi, Bilecik tekfurununun arazilerine zarar vermezken İnegöl tekfurununun arazilerine neden zarar vermiştir? Ya da Karasu'nun ortaya attığı görüşten yola çıkarak, neden diğer tekfurularla değil de İnegöl tekfuruyla alan mücadelesine girmiştir? Görüldüğü üzere mücadelenin nedeni olarak ortaya atılan görüşlerin arka planında başka nedenler bulunmaktadır.

Bu mücadeleyi Sultan Alâeddin ile İznik İmparatoru Vatatzes arasında yapılan savaşlara kadar dayandırabiliriz. Aşıkpaşazâde ve Hadidi dışındaki bütün Osmanlı kroniklerinde Osman Gazi'nin ilk atalarının Alâeddin ile Vatatzes savaşları sırasında bölgede aldıkları aktif rolle bu coğrafyada uzun süre gaza faaliyetinde buldukları sonucuna varılmaktadır.⁹ Bu savaşlar sırasında Ertuğrul Gazi'nin bölgedeki tekfurulara uzun süre gaza faaliyetinde bulunduğu, birçok yeri ele geçirdiği ve yağmaladığı kaynaklarda belirtilmektedir.¹⁰ Bu dönemde Söğüt'e çok yakın olması dolayısıyla İnegöl tekfuruyla da uzun bir süre savaşların yapıldığı ihtimali yüksektir.

İnegöl tekfuruyla yapılan mücadelenin gerçek sebeplerini anlayabilmek için her şeyden önce XIII. yüzyıl Selçuklu tarihinin tüm ayrıntılarıyla ve tam olarak ortaya çıkartılması gerekmektedir. Bunun içinde Sadece Osmanlı kroniklerine bağlı kalınmayıp başta Selçuklu kaynakları olmak üzere diğer bütün ana kaynakların incelenmesi gerekmektedir.

1. I. Alâeddin Keykubat'ın İmparator Vatatzes İle Uç Savaşları

Osmanlı kroniklerinin verdiği bilgiler Ertuğrul Gazi'nin bir savaşta Anadolu Selçuklu Sultanı Alâeddin yanında yer aldığı ve gösterdiği yararlılık nedeniyle Sultan Alâeddin'in kendisine Söğüt ve Domaniç'i yurt olarak verdiği yönündedir.¹¹ Yakın zamana kadar kaynaklarda geçen Sultan Alâeddin'in Selçuklu hanedanından olan üç Alâeddin'den hangisi olduğu ve bu savaşın hangi savaş olduğu tam olarak netlik kazanmamıştır.

İnalçık, Osmanlı kroniklerinde adı geçen Sultan Alâeddin'in I. Alâeddin Keykubat olduğunu çalışmalarında kesinliğe kavuşturmuştur.¹² Hanedan üyesi olan diğer iki Alâeddin zamanında Selçuklu toprakları Moğol hâkimiyeti altına girdiği ve Selçuklu ordusu dağıldığından dolayı Bizans ile aralarında savaş olması mümkün değildir. Ancak Selçuklu tarihini anlatan mevcut kaynaklarda I. Alâeddin Keykubat'ın askerî faaliyetlerine geniş yer ayrılmalarına karşın Laskaridler (İznik Rum İmparatorluğu) ile yapılan savaşlar hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Bunun nedeni, Selçuklu kaynaklarının, belli vakalara odaklanıp ayrıntılardan kaçınan bir anlatım metodu izlemesidir. Dönemin Selçuklu kaynaklarında birkaç atıf dışında Alâeddin Keykubat'ın Bizans'a karşı uyguladığı politikalar hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. Çünkü I. Alâeddin dönemi hakkında bilgi veren Selçuklu kaynakları, Moğol istilalarının şiddetli etkisi nedeniyle doğuda gerçekleşen olaylara odaklanmışlar; Sultan Alâeddin'i İznik İmparatoru III. İoannis Doukas Vatatzes ile dostluk ve barış içinde göstermişlerdir.¹³ Selçuklu kaynaklarının izlediği bu metot sadece Selçuklu tarihini değil aynı zamanda Anadolu beylikleri ve Osmanlı Beyliği'nin kuruluş tartışmalarını aydınlatacak birçok gelişmeyi gölgede

⁶ Uydu Fotoğrafı için bakınız; Ekler, Resim 2.

⁷ Cezmi Karasu, Tuğçe M. Sakarya, vd., *Osman Gazi İlkler ve Karacahisar*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, s. 53.

⁸ Cezmi Karasu, Tuğçe M. Sakarya, vd., *age*, s. 53.

⁹ Karamani Nişancı Mehmed Paşa, *Tevârihu's-Selâtinî'l- Osmanîyye (Osmanlı Tarihleri)*, çev. H. Nihal Atsız, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1949, s. 344; Mehmed Neşri, *age*, s. 69; Ruhî Çelebi, "Ruhî Tarihi", çev. Halil Erdoğan Cengiz-Yaşar Yücel, *Belgeler*, C 14, S 18, Ankara 1992, s. 377; Şükrüllah, *Behcettü't Tevârih (Üç Osmanlı Tarihi)*, haz. Nihal Atsız, Ötügen Yayınları, İstanbul 2017, s. 205.

¹⁰ Ahmedî, *Tevârih-i Mülük-i Âl-i Osman (Üç Osmanlı Tarihi)*, haz. Nihal Atsız, Ötügen Yayınları, İstanbul 2017, s. 139; Anonim, *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 5-6; Enverî, *Düsturname-i Enverî (12-22 Kitaplar)*, çev. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2012, s. 17; Karamani, *age*, s. 344; Neşri, *age*, s. 69; Ruhî, *age*, s. 377; Şükrüllah, *age*, s. 205.

¹¹ Ahmedî, *age*, s. 140; Anonim, *age*, s. 6; FOruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2007, s. 7; Ruhî, *age*, s. 376.

¹² Halil İnalçık, "Son Araştırmalarla Ertuğrul Gâzi'nin Gerçek Hikâyesi", *NTV Tarih*, S 15, 2010, s. 52.

¹³ Hakan Yılmaz, "Selçuklu Sultanı Ala'eddin'in Bizans İmparatoru Vatatzes'le Uç Savaşları", *Hakikat Aylık İslam Dergisi*, C 19, S 219, 2011, s. 45.

bırakmıştır. Nitekim İbni Bibî'de, Alâeddin'in düzenlediği Suğdak seferi sırasında Laskaridlerin saldırı haberi geldiğinde söylediği "Rum'u ezmezsen ezer." sözü meşhurdur.¹⁴ Ancak Suğdak seferinin devamında neler olup bittiği hakkında herhangi bir bilgi vermez.

XV. yüzyılda kaleme alınan Osmanlı kroniklerinde bahsedilen bu savaşların çağdaş Selçuklu kaynaklarında yer almaması uzun yıllar tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Fakat yakın zamana kadar varlığı tarihçiler tarafından meçhul olan I. Alâeddin Keykubat döneminin çağdaşı olan Eyyubî veziri İbn Nâzif'in *et-Târihu'l-Mansûri* adlı kroniğinde söz konusu savaşlar hakkında önemli bilgilerin ortaya çıkmasıyla bu savaşlar hakkındaki bilgiler kesinlik kazanmıştır. İbn Nâzif'in eserinde bu dönem hakkında kaydedilen bilgilerde Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu açısından önemli ipuçları bulunmaktadır. *et-Târihu'l-Mansûri*'de bahsi geçen savaşlar hakkında verilen bilgiler şöyledir:

"O senede (622/1225) Sultan Alâeddin, el-Aşkeri'yi bozguna uğrattı ve kalelerini aldı. Aynı şekilde Aleks'i de bozguna uğrattı ve esir aldı.¹⁵ O senede (625/1228) Sultan Alâeddin, el-Aşkeri'den sekiz günlük bir kuşatmadan sonra büyük bir kale aldı. Sonra el-Aşkeri döndü ve ordusunu savaş meydanına yerleştirdi. Rumları (Selçuklular) bozguna uğrattı. Rum (Selçuklu) askerlerinden bir kısmını esir aldı ve boyun eğdirdi.¹⁶ O senede (626/1229) el-Aşkeri ile Rumların savaşı vuku buldu. Şöyle ki: el-Aşkeri Rumlara (Selçuklular) üstün geldi. Kız kardeşinin oğlu (Sultan Alâeddin'in kız kardeşinin oğlu) Feridun'un içinde bulunduğu bir kısım birlik öldü. Bunun üzerine Sultan, Kızıl Bey'i tutuklattı.¹⁷ O sene (629/1231) Sultan Alâeddin, Moğolların görünmesi üzerine el-Aşkeri ile kârlı bir barış yaptı ve ülkesine çok para topladı."¹⁸

İbn Nâzif'in kroniğindeki bu bilgiler ortaya çıkmadan önce I. Alâeddin Keykubat'ın ve Laskaridler'in başka düşmanlarla savaşlarından dolayı aralarında daima barış olduğu görüşü hâkimdi. Bu durum doğal olarak Osmanlı kroniklerindeki Ertuğrul Gazi'nin Sultan Alâeddin'in ordusunda katıldığı savaşlar hakkındaki bilgileri çıkmaza sokmuştur.

Yukarıda değinildiği üzere İmparator Vatatzes, Suğdak seferi sırasında Selçuklulara karşı saldırgan bir politika izlemiştir. İbni Bibî'nin dışında İbnü'l Esir, Aynî, Zahabî gibi Arap tarihçiler de Rumların Sinop ve Samsun'a saldırılar düzenlediklerini kaydederler.¹⁹ Vatatzes'in saldırıları, Ankara valisi Seyfettin Kızıl Bey'in gaza faaliyetleri ve Emir Çoban'ın Suğdak seferinde Karadeniz kıyılarındaki tüccarların mallarını yağmalamasına karşı bir tepki olarak görülebilir. Doğal olarak Selçukluların Sinop ve Samsun'dan atılmadığı sürece Rumlar için Karadeniz ticaretini elde tutmak mümkün değildi. Bunun için Vatatzes ile Trabzon İmparatoru Aleksios Komnenos işbirliği içinde görünmektedir. İbn Nâzif'in verdiği bilgide bu birliktelik açıkça görülmektedir. 1225 senesinde Sultan'ın esir aldığı Aleks, Trabzon İmparatoru Aleksios'tur. İbn Nâzif'te görüldüğü üzere çatışmaların ilk aşamasında Sultan Alâeddin başarılıdır ve Vatatzes'in kalelerini almıştır.

Savaşların olduğu bu dönemde Selçuklular ile Eyyubîler arasında da rekabet vardı. 1228'de Vatatzes, Mısır hâkimi el-Kamil'e bir elçi heyeti göndermesi sebebiyle Alâeddin de Eyyubîlere elçi gönderdi. Demek ki, bu tarihte Sakarya üzerindeki mücadeleler had safhaya varmış bulunuyordu.²⁰ Aynı sene Harezmsahlara da elçiler gitmiştir. Özellikle Celaledin Harezmsah ile Alâeddin Keykubat arasındaki mektuplaşmalar, İbni Nâzif'in verdiği bilgilerle örtüşmektedir. 1228 senesinde Alâeddin'in Celaledin Harezmsah ile dostluğunu pekiştirmek için yazdığı mektupta Celaledin'in sefer için şarka gittiği zaman kendisinin de o niyetle garba gittiğini ve Hıristiyanlardan kaleler aldığını yazmaktadır.²¹ Celaledin'in mektubunda ise "...hamdolsun ki aynı cihâd yolunda birleşiyor ve aynı din ve millete mensup bulunuyoruz. Garp padişahlarından küfrün kökünü kazıyan ve İslâm hudutlarını kapıyan zat-ı devletleridir; Şark ülkelerinde de kılıçla kâfirlerin fitnesini yatıştıran biziz..."²² ifadesi bu yıllarda Alâeddin Keykubat'ın Laskaridler ile savaştığını ve bazı kaleleri aldığını kesin olarak ortaya koymaktadır. 1230 senesinde Celaledin Harezmsah'ın Selçuklu topraklarını tehdit etmesi ve 1231 senesinde Moğol ordusunun Sivas'a kadar gelmesi üzerine Alâeddin Keykubat, Vatatzes ile barış yapmıştır. İbn Nâzif'in aktardığı bilgiye göre Alâeddin Keykubat çok kârlı bir anlaşma yapmıştır.²³ Bilecik ve Karacahisar tekfurlarının haraca bağlanması²⁴ ve Laskaridlerin bir Selçuklu vassalı olması²⁵ bu anlaşmanın kârlı olduğunu desteklemektedir.

¹⁴ İbni Bibî, *El-Evâmîrü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 319.

¹⁵ İbn Nâzif el-Hamevî, *et-Târihu'l-Mansûri*, nşr. Ebû 'İyd Dûdû, Matba'atu Mecma'i'l-Lugâti'l-Arabiyye, Dimaşk 1981, s. 113.

¹⁶ İbn Nâzif el-Hamevî, *age*, s. 155-156.

¹⁷ İbn Nâzif el-Hamevî, *age*, s. 174.

¹⁸ İbn Nâzif el-Hamevî, *age*, s. 234.

¹⁹ Osman Turan, "Keykubat I", *İslam Ansiklopedisi*, C 6, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1977, s. 651.

²⁰ Halil İnalcık, *agm*, s. 55.

²¹ Nesevî, *Celâlüttin Harezemşah*, çev. Necip Asım, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1934, s. 96.

²² Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1958, s. 82.

²³ İbn Nâzif el-Hamevî, *age*, s. 234.

²⁴ Aşıkpaşazade, *age*, s. 8; Oruç Beğ, *age*, s. 8; Ruhî, *age*, s. 376.

2. Osmanlı Kaynaklarına Göre Bitinya Seferleri ve Ertuğrul Gazi Dönemi

İbn Nâzif'e göre Alâeddin Keykubat'ın Bizans ile yaptığı savaşlar 1225 senesinde başlar ve 1231 senesine kadar devam eder. İnalçık, 1228'de ele geçirilen kalenin Osmanlı kroniklerinde Ertuğrul Gazi'nin fethettiği Karacahisar olduğunu iddia eder.²⁶ Hakan Yılmaz ise Bayburtlu Osman'ın kroniğinde 622 (1225) Ertuğrul Gazi'ye fethettiği bölgeyi ikta olarak verdiği bilgisini dikkate almış ve bu tarihin İbn Nâzif'in Alâeddin-Vatatzes arasındaki ilk savaşla aynı tarih olmasının önemine değinmiştir. Yılmaz, Karacahisar'ın 1225'te ele geçirilen kalelerden biri olduğunu, 1228'de fethedilen büyük kalenin daha uç bölgedeki Bilecik olması gerektiğini belirtir. Osmanlı kaynaklarında Bilecik ve Karacahisar'ın Selçuklu sultanına haraç verdiği bilgisiyse de destekler.²⁷ Buraya kadar verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere Ertuğrul Gazi'nin Bitinya Bölgesinde yaptığı fetihler tarihi bir gerçektir.

Ertuğrul Gazi, bu savaşlarda Alâeddin Keykubat'ın ordularına katılmış ve Karacahisar kuşatmasında güney cephesinde yer almıştır.²⁸ Kuşatma sırasında Alâeddin'e Tatarların geldiğine dair haber gelmesi üzerine Ertuğrul'u çağırıp Karacahisar'ın fethi için onu görevlendirmiştir. Kendisi ise Tatarlarla mücadele için Konya'ya dönmüştür.²⁹ Yazıcızade Ali "*Tevârih-i Âl-i Selçuk*" adlı eserinde yaptığı bir ilave, Osmanlı Beyliği bakımından incelemeye değer. Yazıcızade, Kastamonu'da bulunan Hüsameddin Çoban'ın Suğdak seferine çıktığını ve Bizans (İznik) İmparatoru'nun saldırıları üzerine Alâeddin Keykubat'ın saldırıları geri püskürtmek üzere uca geldiğini söylemektedir. Ancak doğudan gelen Moğol tehlikesi yüzünden uç bölgelerinin savunmasını Hüsameddin Çoban, oğullarına ve Kayı beyleri Ertuğrul, Gündüz Alp ve Gökalp'e bıraktığını aktarmıştır.³⁰ Yazıcızade'nin bu anlatımı daha güvenilirirdir. Çünkü Selçuklu uç teşkilatlanmasında uç bölgelerinin savunması veya uçlarda gerçekleştirilen askerî hareketler beylerbeyine bağlı olarak bir beye verilmektedir.³¹

3. İnegöl Tekfurluğu İle Mücadeleler

Buraya kadar anlatılan olaylar bu çalışmanın asıl konusuna zemin hazırlamak için önemliydi. Asıl konuya dönülecek olursa İnegöl Tekfurluğu ile Kayı aşiretinin arasındaki mücadelenin bu olaylardan itibaren başladığı söylenilebilir. Çünkü kaynaklar bu dönemde Karacahisar'ın fethinden sonra gaza faaliyetlerine devam edildiğini, başka yerlerin de ele geçirildiğini ve çok ganimet toplandığını belirtmektedir.³² Hatta kimi kaynaklar Ertuğrul Gazi'nin bu bölgede "*iki yıl üç ay dört gün*" gaza yaptığını belirtmektedir.³³ Verilen bu süre İbn Nâzif'te geçen 626'da büyük kalenin fethinden anlaşmaya varılan 629'a kadar geçen süreyle nispeten yakındır. Bu süre zarfında İnegöl üzerine seferler düzenlenmesi ihtimaller dâhilindedir. Çünkü Karacahisar'dan sonra Söğüt'e kadar gitmiştir. İnegöl coğrafi olarak çok yakın olduğundan dolayı aralarında bir savaşın olma ihtimali çok yüksektir. Enverî, bu seferler sırasında İnegöl'e karşı sefer düzenlendiğini ve yüklü miktarda ganimet alındığını açık bir şekilde anlatır.³⁴ 629 (1231) senesinde Moğol tehlikesinden dolayı Alâeddin Keykubat, Laskaridler ile karlı bir anlaşma imzalayarak savaşa son vermiştir. Karacahisar ve Bilecik'in bu anlaşmadan sonra Selçuklu Devleti'ne muti olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Ertuğrul Gazi'nin Söğüt'e yerleşmesinin bu savaşlardan sonra olduğunu anlatan rivayetler daha doğrudur.³⁵

1231 senesinde Laskaridler ile Selçuklular arasında barış yapılsa da uç bölgelerinde mücadeleler hâlâ devam etmektedir. 1232 ve 1234 tarihlerinde Laskarid topraklarına gelen Fransisken rahipleri, Türkmen akınlarmın korkusundan İznik'e sığınmışlardır.³⁶ Ertuğrul Gazi ile İnegöl tekfuru arasındaki savaşlar bu anlaşmadan sonra Selçuklu Devleti'nin Köseadağ Savaşı'nda bozguna uğramasına dek devam etmiştir. Köseadağ savaşıyla artık Selçuklu Devleti eski gücünü yitirmiş ve Anadolu topraklarında Moğol hâkimiyeti başlamıştır. Ertuğrul Gazi'nin arkasında artık Selçuklu Devleti gibi güçlü bir devlet olmadığından çevresindeki tekfurluklarla iyi ilişki kurma yoluna gitmiştir. Bu konuda XV. yüzyılın önemli tarihçilerinden Neşri şöyle demektedir:

"Tatar, Rûm'a müstevli oldu. Çünkü tatar, Rûm'a hâkim oldu, Mülûk-ı Selâcika'nun heman bir adı kaldı. Ertuğrul, Söğüt'de sükût idüb mütekaid olub ol diyarı yurd idinüb küffârile müdârâ idüb zindegânıyla meşgul oldu, tâ Alâ üd-Dîn Keykubad bin Ferâmürz ibn-i Keykâvus zamanınadek

²⁵ Simon de Saint Quentin, *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*, çev. Erendiz Özbayoğlu, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları, Antalya 2006, s. 50.

²⁶ Halil İnalçık, *age*, s.16; Halil İnalçık, *agm.*, s.53.

²⁷ Hakan Yılmaz, "Ertuğrul Gâzi'nin Bithynia'daki Seferleri ve Sivas'ta Moğollar'a Karşı Kazandığı "Boğa-öyüğü Zaferi" -1-", *Hakikat Aylık İslam Dergisi*, C 17, S 201, 2010, s. 43.

²⁸ Karamanî, *age*, s. 344; Neşri, *age*, s. 67; Ruhî, *age*, s. 376; Şükrüllah, *age*, s. 205.

²⁹ Ahmedî, *age*, s. 140; Anonim, *age*, s. 5-6; Karamanî, *age*, s. 355; Neşri, *age*, s. 67; Oruç Beğ, *age*, s. 9-10; Ruhî, *age*, s. 377; Şükrüllah, *age*, s. 205.

³⁰ Yazıcızade 'Ali, *Selçuk-nâme İndeksli Tıpkıbasım*, haz. Abdullah Bakır, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, 167a.

³¹ Cezmi Karasu, Tuğçe M. Sakarya, vd., *age*, s. 39.

³² Anonim, *age*, s. 6; Ahmedî, *age*, s. 139; Enverî, *age*, s. 17; Neşri, *age*, s. 69; Oruç Beğ, *age*, s. 8; Ruhî, *age*, s. 377; Şükrüllah, *age*, s. 205.

³³ Karamanî, *age*, s. 344; Neşri, *age*, s.69; Ruhî, *age*, s. 377; Şükrüllah, *age*, s. 205.

³⁴ Enverî, *age*, s. 17.

³⁵ Ahmedî, *age*, s. 140; Anonim, *age*, s. 6; Oruç Beğ, *age*, s. 7; Ruhî, *age*, s. 376.

³⁶ Halil İnalçık, *agm.*, s.58.

kaldı ki Sultan Alâ üd-Dîn-i sâni'dür. Ve Bilecük fethiyle Karaca-Hisar'un feth-i evveli arasında yitmiş yıla karîb geçti. Zirâ Sultan Alâ üd-Dîn-i evvel'ün vefatiyle Karaca - Hisar girü müminler elinden çıkmışdı. Niçün, anun-çun-kim, Sultan Alâ üd-Dîn-i yine tekvur'ını içinde ibka idüb haraca kesmişdi".³⁷

Bu rivayet önemli ipuçları vermektedir. Zira Neşri, Ertuğrul Gazi'nin Moğolların Anadolu'ya hâkim olmasıyla sükûta geçtiğini aktarmaktadır. Anlaşılan Moğol hâkimiyetinden önce bölgede hâlâ aktifti. Karacahisar'ın da Müslümanların elinden çıkması ile Ertuğrul Gazi'nin kendi güvenliğini sağlamak için barış yoluna gittiği düşünülebilir.

4. Bölgedeki Tekfurlarla İlişkiler

Ertuğrul Gazi, Moğol hâkimiyetinden sonra artık gaza faaliyetlerini tamamen bırakıp çevredeki tekfurlarla iyi ilişkiler kurmaya başlamıştır. Ancak burada bir soru akla gelmektedir. İnegöl tekfuru gibi Karacahisar ve Bilecik tekfurlarıyla da daha önce savaşlar yapılmıştır. Ertuğrul Gazi, İnegöl tekfuru ile başından beri düşmanken Karacahisar ve Bilecik tekfurları ile nasıl dostane ilişki kurabilmiştir? Bu sorunun cevabı kapsamında Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi dönemlerinde çevre tekfurlarla iyi ilişkilerin kurulması her iki taraf için de kârlı olmasından kaynaklanmaktadır denilebilir. Öncelikle bu dönemde Kütahya'da Germiyanlı Alishir bulunmaktaydı. Alishir sık sık Bilecik'e seferler düzenler ve yağmalardı. Ertuğrul Gazi'nin bölgeye yerleşmesiyle Bilecik ve çevresi Alishir'in akınlarından kurtulmuştur.³⁸

Ertuğrul Gazi ile Osman Gazi ise Söğüt-Domaniç arasındaki göç yollarında aşiretiyle göç ederken bölgenin en büyük tekfuru Bilecik'in himayesine muhtaçtılar. Çünkü İnegöl tekfuru ile başından beri düşmanlık vardı. Bilecik tekfuru, İnegöl tekfurunun saldırılarına karşı koruyor, karşılığında Ertuğrul Gazi de Domaniç'ten dönerken Bilecik tekfuruna armağan olarak halı, kilim, kuzu ve peynir getiriyordu.³⁹ Bunun dışında bu dönemde sınır boylarındaki Türkmenler, iktisadî bakımdan perişan düşmüş, nüfusça da seyrek olan Rum halkının zararına değil, faydasına hizmet ediyorlardı. Çünkü bir taraftan Bizans şehirlerinde üretilen mallar için hareketli bir tüketici oldukları gibi şehirlere lazım olan gıda ve hammaddelerin üreticisi olarak bölgenin iktisadî hayatını tamamlayarak ekolojik bir ortam oluşturmuşlardır.⁴⁰ Görüldüğü üzere Türkmenlerin bölgede bulunması her iki taraf için de yararlı olduğu için çevre tekfurlarla iyi ilişkiler kurulabilmiştir. Ayrıca daha önce de bahsedildiği gibi Karacahisar ile Bilecik tekfurları Selçuklu Devleti'ne tabi olmuşlardı. Son devreye kadar Selçuklu Devleti'ne bağlı kalan Osman Gazi, bu tekfurlara karşı herhangi bir düşmanlık beslememiştir. Ancak yine de taraflar arasında birbirine güvensizliğin olduğu bellidir. Bilecik tekfuru, Osman Gazi'nin yaylaya gitmeden önce eşyalarını emanet olarak getirenler arasında erkeklerin olmamasını, kadınların getirmesini şart koşmuştu.⁴¹ Bu durum dostane ilişkilerden daha çok çıkar ilişkisinin olduğunu gösterir.

5. Kulaca Kalesi ve Karacahisar'ın Fethi

İnegöl tekfurluğu coğrafi konum bakımından Bilecik ve Karacahisar tekfurluklarına nazaran daha güvenli bir bölgedir. Ayrıca İznik gibi önemli bir merkezi yerleşime de çok yakın bir konumdadır. Bundan dolayı Türkmenlerle ilişki kurmak yerine onlarla mücadelenin yolunu seçtiği düşünülebilir. Ayrıca diğer tekfurlar gibi Selçuklu Devleti'ne değil Bizans Devleti'ne bağlıydı. Diğer taraftan Osman Gazi'nin aşireti bilindiği üzere konar-göçer bir yapıya sahiptir. Konar-göçer Türkmenlerin geçim kaynağı hayvancılık ve seferlerden elde ettikleri ganimetlerdir. Söğüt'teki Türkmenler, Ertuğrul Gazi döneminde sükûta geçseler bile maddî gerekçelerden dolayı dâru'l harp (harp yurdu) olan İnegöl tekfurluğunun arazilerine ganimet için seferler düzenlemiş olmalıdır.

İnegöl tekfuru ile çatışmalar Osman Gazi döneminde de devam etmiştir. Çünkü Osman Gazi'nin çevresinde Hasan Alp, Turgut Alp gibi savaşçı alpler bulunmaktadır. 1284 senesinde yapılan Ermenibeli çatışmasından itibaren Osman Gazi, İnegöl tekfuruna karşı aktif politika izlemeye başlamıştır. Ermenibeli çatışması, yerel ve önemsiz çatışmalardan biridir.⁴² Osman Gazi bu çatışma sırasında yeğeni Bay Koca'yı şehit vermiştir.⁴³ 1285'te yeğenin intikamını almak ve İnegöl tekfurunun bölgedeki nüfuzunu kırmak için İnegöl yakınlarında küçük bir kale olan Kulaca kalesini ele geçirmiş ve kaleyi yakmıştır.⁴⁴ Günümüzde İnegöl'e bağlı Kulaca isminde bir mahallenin 400 metre güneyinde yapılan saha çalışması sonucunda bu kalenin kalıntıları

³⁷ Neşri, *age*, s. 69.

³⁸ Aşıkpaşazade, *age*, s. 8; Hadidi, *Tevârih-i Ali Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991; Neşri, *age*, s. 65; Neşri, *age*, s. 65.

³⁹ Aşıkpaşazade, *age*, s. 10; Neşri, *age*, s. 81.

⁴⁰ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi*, Cem Yayınları, İstanbul 1995, s. 82.

⁴¹ Aşıkpaşazade, *age*, s. 10; Neşri, *age*, s. 81.

⁴² Halil İnalçık, *age*, s. 28.

⁴³ Bay Koca'nın türbesi, günümüzde İnegöl'e bağlı Hamzabey Köyü'ndedir.

⁴⁴ Aşıkpaşazade, *age*, s. 13; Neşri, *age*, s. 85; Ruhî, *age*, s. 381.

bulunmuştur.⁴⁵ Ayrıca kalenin yakınında hâlâ tarihi İpek Yolu'nun izleri bulunmaktadır.⁴⁶ Osman Gazi, fethettiği bu kaleyi ve çevresini oğlunun kefareti olarak kardeşi Savcı Bey'e mülk olarak verdiği düşünülebilir.⁴⁷

Osman Gazi elindeki imkânların yetersizliği nedeni ile doğrudan İnegöl'e saldırmak yerine kendisi için daha kolay görünen Kulaca Kalesi'ne saldırmıştır. 1285'te gerçekleşen Kulaca kalesinin fethi Osman Gazi'nin ilk fethettiği kale olması sebebiyle çok önemlidir. Artık Osman bir gazi önderi olmuştur ve bu fetihden sonra gaza faaliyetlerinde aktif bir bey olacaktır. Ayrıca bu fetihle İnegöl tekfuruna hem büyük bir gözdağı vermiş hem de göç yollarındaki nüfuz alanına hâkim olmuştur.

Osman Gazi'nin Kulaca kalesini fethetmesiyle İnegöl Rumları telaşlanmışlar ve ertesi gün Karacahisar tekfuruna birini gönderip Osman Gazi'ye karşı birlik olmayı teklif etmişlerdir. Bunun üzerine Karacahisar tekfuru bu teklife olumlu bakarak, Osman Gazi'nin üzerine kardeşi Kalonoz kumandasında asker göndermiştir. Osman Gazi ile Kalonoz'un birlikleri, Domaniç belini aştikları yerde İkizce olarak adlandırılan mevkide savaşımlardır.⁴⁸ Bu savaş, Osman Gazi'nin gerçek anlamdaki ilk savaşı sayılmalıdır.⁴⁹ İkizce savaşımdan zaferle ayrılan Osman Gazi, bu savaşta kardeşi Saru Yatu'yu kaybetmiştir.⁵⁰

Saru Yatu'nun ölümüyle Osman Gazi ile Karacahisar tekfuru arasında da savaş başlamıştır. Ancak Karacahisar'ın fethi Kulaca kalesi kadar kolay olmamıştır. Çünkü daha önce de anlatıldığı gibi Karacahisar, Ertuğrul Gazi devrinde fethedilmiş ve tekfurluk Selçuklu sultanına vergi ödemek şartıyla serbest bırakılmıştır. Dolayısıyla Karacahisar'a doğrudan yapılacak bir saldırı aynı zamanda Selçuklu sultanına yapılmış olacaktır. Bu yüzden Osman Gazi'nin Karacahisar'ı fethetmesi için esaslı bir gerekçesi olmalıydı. Karacahisar'ın fethini Neşri şöyle anlatır:⁵¹

“Çünkü Edebâli, Osman Gazi'nün düşünü ta'bir eyledi, hemân Osman Gazi dahi himmet kılıcın biline muhkem bağlayub bir gice yârenleriyle sürüb İne-Göl'e gelüb, yanında Kulaca nâm ka'layı oda urub, kâfirini kırdı. Sabah olıcak, ol il ün kâfirleri cem' olub Karaca-Hisar tekvur'ına âdem gönderüb eytdiler: “bu Türkler ki gelüb bunda tavattun itdiler, etrafa el uzatmağa başladılar. Hic tınmazsanuz, bu ilde ne sizi kor ve ne bizi kor. İmdi lâbüddür, bunları bu ilden sürüb çıkaravuz. Son pişimanlık fâide itmez. Şimdiden bunlara bir çâre gerek, didiler. Pes Karaca-Hisar'un tekvur'ı karındaşı Kalonoz'a leşker koşub İne-Göl'e muavin gönderdi. Osman Gazi dahi bu kazıyyeyi tuyub guzzâtı cem' idüb İkizce'ye gelüb Tomanic bilin aşduk yirde küffârile buluşub ceng-i azim itdiler. Osman'un biraderi Sarı-yatı'yı anda şehid itdiler. Ol yirde bir çam ağacı vardur, kandillü çam dirler. Zira gâh-gâh anda bir şü'le görünür. Saru-yatı anun dibinde şehid oldı. Ve ol Kalonoz kâfir dahi anda düşüb Osman Gazi buyurdu, karnını yarub ve yiri bir miktar işüb it gibi gömdiler. Ol sebebden şimdi ol yire İt-işinî dirler. Andan Saru-yatı'yı götürüb atası Ertuğrul yanında defn itdiler, rahmetü'llâhi teâlâ. Çünkü Sultan 'Alâüd-Din-i sâni, Sarı-yatı'nun şehid olduğun bilüb tafsile vâkıf oldı, eytdi: “ malum oldı-ki Karaca-Hisar tekvur'ı bize yağı olmuş. Germiyan oğlu ol garibleri sevmezdi. Bu kâfirler ol sebebden guzzâtı incidür,, deyü Eski-Şehir'i Osman'a virdi. Dahi destür virdi kim Karaca-Hisar'ı varub yağma ve talan ide. Pes Osman dahi ol yirde olan müminleri Sultan 'Alâüd-Dîn-i sâni işaretiyle cem' idüb gelüb Karaca-Hisar'ı feth idüb kâfirlerini kırub tekvur'ını tutub malın gazilere kısmet idüb, humsını ihrâc idüb tuhfe ve teberrükâtiyle karındaşı oğlu Ak-temür'i, Sultan 'Alâüd-Din-i sâni'ye gönderdi. Ol zamanda Osman Gazi otuz biş yaşında idi. Dirler ki, bu feth, hicrettin altı-yüz seksen yidisinde vaki' oldı.”

Neşri'den anlaşılacağı üzere Osman Gazi, Karacahisar'a saldırma gerekçesini Karacahisar tekfurunun sultana asi olmasına dayandırmaktadır. Böylece bağımsız hareket eden bir uç beyi olmak yerine sultanın haklarını koruyan bir bey vasfını elde etmiştir.⁵² Ayrıca yukarıdaki metinde dikkat çeken önemli bir nokta da

⁴⁵ Bazı araştırmacılar bu kalenin Süpürtü Köyü'ndeki tepede olduğunu ve zamanla yerleşim yerinin günümüzde Kulaca Köyü'ne kaydığını belirtirler. Ancak gözden kaçırılan bazı detaylar vardır. Kulaca Kalesi, Süpürtü Köyü'nün bulunduğu tepede olsaydı, Günümüzde bu köyün adı Kulaca olurdu. Ayrıca tahrir defterlerine bakıldığı zaman Kulaca bölgesi XIV. Yüzyılda bir yerleşim yeridir. Süpürtü Köyü ile Kulaca Köyü'nün arasındaki mesafe 6 km olduğunu da göz önüne aldığımızda bu kadar kısa bir sürede yerleşim yerinin bu kadar yer değiştirmesi imkânsızdır. Uludağ Üniversitesi Tarih Bölümü Dr. Öğr Üyesi Sezai Sevim, Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Dr. Öğr Üyesi Doğan Yavaş ile birlikte tarafıma yapılmış olan saha çalışması için bkz; Sevim, Sezai. “İnegöl'de Kulaca Kalesi”, *I. Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (14-15-16 Ekim 2016)*, C 1, İstanbul 2017, s. 31-47.

⁴⁶ İpek Yolu için bkz; Resim 3.

⁴⁷ Tahrir defterlerindeki kayda göre Kulaca Karyesi Savcı Bey oğlu Süleyman'ın mülküdür. Buradaki Savcı Bey, Osman Gazi'nin kardeşi olan Savcı olma ihtimali yüksektir. Zira kale yakınlarda günümüze ulaşmasa da halk arasında türbe olarak adlandırılan bir mevki bulunmaktadır. Köylüler, burada eskiden bir türbenin ve çevresinde de mezarlığın olduğunu belirtmektedirler. Saha çalışmalarında mezar taşı kalıntıları bulunmuştur. Bu konu asıl konumuzun dışında olduğu için “Osman Gazi'nin İlk Fethi: Kulaca Kalesi” çalışmamızda daha detaylı bir şekilde incelenecektir.

⁴⁸ Neşri, *age*, s. 85.

⁴⁹ Halil İnalçık, *age*, s. 29.

⁵⁰ Neşri, *age*, s. 85.

⁵¹ Neşri, *age*, s. 87.

⁵² Cezmi Karasu, Tuğçe M. Sakarya, vd., *age*, s. 62.

Osman Gazi'nin Karacahisar'ı fethetmesiyle uçda sancakbeyliğine yükselmesidir. Çünkü Selçuklu sultanı, Germiyanlıların uçlardaki ahaliyi yeterince koruyamadığını düşünmektedir.⁵³ Böylece Karacahisar'ın fethiyle bağımsız bir Osman Gazi görülmesi bile artık eskisine göre daha serbest hareket eden bir Osman Gazi vardır.

6. Bilecik ve İnegöl'ün Fethi

Karacahisar'ın fethinden sonra bölgede daha rahat hareket etmeye başlayan Osman Gazi, her geçen gün daha da güçlenmeye başlamıştır. Samsa Çavuş'un önderliğinde Sakarya nehrini geçerek Bektaş, Göynük, Mudurnu ve Taraklı vilayetlerine seferler düzenler.⁵⁴ Her geçen gün gücünü arttıran Osman Gazi, çevredeki tekfurlara korku salmaya başlamıştır. Babası Ertuğrul Gazi'den itibaren iyi ilişkiler kurduğu Bilecik tekfuru bile Osman Gazi'ye düşmanlık beslemeye başlamıştır. Yarhisar tekfurunun kızını alacak olan Bilecik tekfuru, düğün sırasında Osman Gazi'ye bir pusu kurup ortadan kaldırmayı planlamıştır. Ancak Harmanmaya tekfuru Köse Mihâl sayesinde bu plandan haberdar olan Osman Gazi, kadınları bahane ederek düğünün kale dışında açık bir mevkide yapılmasını ister. Bilecik tekfuru bu isteği kabul ederek düğünün Çayırpınar'da yapılmasına karar verir. Düğün sırasında boşalan kalelerin ele geçirilmesi kolay olur ve düğün yerine de baskın yapılarak Bilecik tekfuru öldürülür. Bilecik Kalesi ele geçirildiği gibi Turgut Alp'i İnegöl'ün üzerine gönderir. İnegöl tekfuruna yetişen Turgut Alp, tekfuru öldürür ve İnegöl'ü ele geçirir.⁵⁵

İnegöl'ün fethi Osman Gazi'yi şüphesiz çok rahatlatmıştır. Çünkü Ertuğrul Gazi döneminden itibaren İnegöl tekfurluğu, Osman Gazi ve aşiretine huzur vermiyordu. Ayrıca kardeşi Savcı Bey ve yeğeni Bay Hoca'nın ölümü İnegöl tekfuru yüzündendi. İnegöl'ün fethiyle hem kardeşi ve yeğenin intikamını almış hem de bölgedeki ezeli düşmanını ortadan kaldırmıştır. Osmanlı kroniklerine göre Osman Gazi bu fetihlerden sonra fethettiği yerleri Alpleri arasında paylaşmıştır. Karacahisar sancağını oğlu Orhan'a, Yarhisar'ı Hasan Alp'e, İnegöl ve çevresini Turgut Alp'e, Bilecik'i de Şeyh Edebâli'ye tımar olarak vermiştir. Turgut Alp ve nesli uzun yıllar bu bölgeyi yönetmişlerdir. Neşri, İnegöl'den Turgut-ili şeklinde bahsetmektedir. Ancak Aşıkpaşazade ve diğer Osmanlı müellifleri, İnegöl yöresinde Turgut Alp'e ait bir köy bulunduğunu ve bu köye Turgut-ili (Turgutlu) denildiğini kaydederler.⁵⁶ Muhtemelen Aşıkpaşazade'yi kaynak olarak kullanan Neşri, bu bilgiyi yanlış anlamış olup İnegöl'ün adına Turgut-ili denildiğini aktarmıştır. Tahrir defterlerine bakıldığı zaman İnegöl yerine İnegöl'e bağlı bir köyün bu isimle kayıtlı olduğu görülmektedir.⁵⁷ Tahrir defterlerinden anlaşılacağı üzere Neşri'nin verdiği bilgi hatalı, Aşıkpaşazade ve diğer Osmanlı müelliflerinin aktardığı bilgi doğrudur. Ayrıca günümüzde İnegöl'de Turgut Alp'in ismi ile anılan bir köy vardır ve Turgut Alp'in türbesi de bu köyde bulunmaktadır.

SONUÇ

İnegöl ve çevresi Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihi açısından son derece önemli bir yere sahiptir. Çünkü Osmanlı tarihinde devlet olmaya gidilen yolda ilk adımların atıldığı bir bölgedir. İlk fetihler bu coğrafyada yapılmış, ilk şehitler burada verilmiştir. Ancak bu coğrafyada meydana gelen olaylar hakkında bilgi veren Osmanlı kronikleri ise fetihlerden yaklaşık 150 sonra yazılmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında bilgi veren çağdaş kaynaklar ise ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır. Bundan dolayı Osmanlı Devleti'nin kuruluşu modern tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Özellikle Osmanlı Hanedanı'nın öncüleri olan Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi dönemindeki olayların menkıbevi bir anlatımla yazılmış olmasından dolayı bu bilgilerin güvenilir olmadığı ve müellifler tarafından kurgulandığı ileri sürülmüştür. Ancak menkıbevi eserlerdeki bilgilerin hepsini birer efsane olarak görülüp göz ardı edilmesi Osmanlı gibi büyük bir devletin kuruluşunu yok saymak anlamına gelir. Bu kaynaklardan tarihi bilgilerin ayıklanıp teyit edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi açısından son derece önemli bir konuma sahip olan İnegöl coğrafyasının önemine vurgu yapılmaktadır. Bundan dolayı Osmanlı kroniklerindeki, özellikle İnegöl coğrafyası hakkındaki bilgilerin teyit edilmesi için saha çalışması yapılmış ve Osmanlı kroniklerindeki bilgiler çağdaş diğer kaynaklar ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Osmanlı kaynaklarında geçen yer adlarının bölgede hâlâ kullanıldığına, Bay Hoca'nın türbesinin tarif edildiği coğrafyada bulunduğu ve günümüzde Kulaca Kalesi'nin adını taşıyan bir köyün var olduğuna dair önemli birçok bilgiye ulaşılmıştır. Bu bilgiler Osmanlı kaynaklarında bahsedilen Osman Gazi ile İnegöl tekfuru arasındaki mücadeleler hakkındaki bilgilerin sonradan kurgulanmadığının birer kanıtıdır. Çünkü kaynaklarda İnegöl ve çevresi hakkında detaylı bir şekilde bilgi verilmesi için bölgenin iyi bir şekilde gezilip analiz edilmesi gerekmektedir. Ancak kaynakların kaleme alındığı dönem göz önünde bulundurulduğu zaman böyle bir çalışmanın yapılması imkânsız görünmektedir. Anlaşılacağı üzere geç dönem Osmanlı kaynakları bu bilgileri "Yakşı Fakih Menâkıbnâmesi" gibi günümüze ulaşmamış Osmanlı kaynaklarından almış olmalıdır.

⁵³ Aşıkpaşazade, *age*, s. 17; Neşri, *age*, s. 87.

⁵⁴ Aşıkpaşazade, *age*, s. 22; Neşri, *age*, s. 93.

⁵⁵ Aşıkpaşazade, *age*, s. 26; Neşri, *age*, s. 103; Ruhî, *age*, s. 381.

⁵⁶ Anonim, *age*, s. 12; Aşıkpaşazade, *age*, s. 31; Neşri, *age*, s. 113; Oruç Beğ, *age*, s. 13.

⁵⁷ Ömer Lütfi Barkan, Enver Meriçli, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 101.

Bütün bu çalışmaların yanında daha önce Halil İnalçık ve Cezmi Karasu'nun yapmış olduğu saha çalışmaları da gözden geçirilmiştir. Özellikle her iki tarihçinin de İnegöl tekfuru ile Osman Gazi arasındaki mücadeleye dair yorumları tekrardan incelenmiştir. Mücadelenin sebepleri üzerine yapılmış yorumlar farklılık göstermektedir. İnalçık bu mücadelenin sebebini göç yollarında Türkmen aşiretlerinin verdiği tahribata bağlarken, Karasu ise bölgede bir nüfuz mücadelesinin olduğunu savunmuştur. Ancak her iki görüşte de aydınlatılması gereken bir takım sorular vardır. Türkmen aşiretlerinin göç yolları neden daha kısa bir güzergâh varken İnegöl arazileri üzerinden geçiyor? Ya da tahribattan kaynaklıysaydı göç yollarının asıl Bilecik tekfurunun arazileri üzerinden geçmesine rağmen neden Bilecik tekfuru arasında bir düşmanlık yoktur? Cezmi Karasu'nun perspektifinden bakıldığı zaman diğer tekfurular ile dostane ilişkiler kurulurken neden İnegöl tekfuru gibi büyük bir tekfurlukla nüfuz mücadelesine girilmiştir? Bu çalışmada bir yorumu diğeri ile kıyaslama veya her iki yorumu da reddetme gibi bir amaç yoktur. Her iki yorum da doğru olabilir. Ancak her iki tarafın da ortaya attığı neden diğer tekfurular arasında da olabilirdi. Ancak Osman Gazi İnegöl ile mücadele içerisine girmiştir. Bu mücadelenin ana nedeni İnegöl tekfuruluğunun bulunduğu konumun darü'l harb olmasına bağlanılabilir. Çünkü Osman Gazi'nin aşiretin başına geçtiği tarihte Bilecik ve Karacahisar gibi tekfuruluklar Selçuklu Devleti'ne bağlıyken İnegöl tekfuruluğu ise hâlâ Bizans sınırları içindeydi. Osman Gazi'nin çevresi ise Turgut Alp, Hasan Alp gibi savaşçı alplerden oluşmaktaydı. Bundan dolayı daha Ertuğrul Gazi'den itibaren bir darü'l harb bölgesi olan İnegöl tekfuru üzerine akınlar yapılmış olabilir. Bu akınlar Osman Gazi'nin aşiretinin durumuna bakıldığında ganimet amaçlı küçük çaplı akınlardır. Bundan dolayı İnegöl tekfuru da göç yollarında Osman Gazi'nin aşiretine rahat vermemiştir ve Ermenibeli çatışması gibi birçok küçük yerel çatışmalar olmuştur.

KAYNAKÇA

Ahmedî, *Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman (Üç Osmanlı Tarihi)*, haz. Nihal Atsız, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.

Anonim, *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

Akdağ, Mustafa, *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, Cem Yayınları, İstanbul 1995.

BARCAN, Ömer Lütfi- Meriçli, Enver, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

Derviş Ahmed Aşıkî, *Aşıkpaşazade Tarihi (Osmanlı Tarihleri 1285-1502)*, haz. Necdet Öztürk, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.

Enverî, *Düsturname-i Enverî (12-22 Kitaplar)*, çev. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2012.

Hadidî, *Tevârih-i Ali Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991.

İbni Bibî, *El-Evâmîrü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

İbn Nâzif el-Hamevî, *et-Târihu'l-Mansûrî*, nşr. Ebû 'Iyd Dûdû, Matba'atu Mecma'î'l-Lugâti'l-'Arabiyye, Dımaşk 1981.

İNALCIK, Halil, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, 2. Baskı, İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2016.

İNALCIK, Halil, "Son Araştırmalarla Ertuğrul Gâzi'nin Gerçek Hikâyesi", *NTV Tarih*, S. 15, (2010), ss. 51-58.

Karamanî Nişancı Mehmed Paşa, *Tevârihu's-Selatini'l- Osmaniyye (Osmanlı Tarihleri)*, çev. H. Nihal Atsız, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1949.

KARASU, Cezmi-Sakarya, Tuğçe M.-Berber, Oktay, *Osman Gazi İlkler ve Karacahisar*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010.

Mehmed Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nûma I*, haz. Faik Reşit Unat - Mehmed Altan Köymen, TTK Basımevi, Ankara 1987.

Nesevî, *Celâlüttin Harezemşah*, çev. Necip Asım, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1934.

Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi (Osmanlı Tarihi 1288-1502)*, haz. Necdet Öztürk, Çamlıca Basım Yayın, İstanbul 2007.

OSMAN GAZİ İLE İNEGÖL TEKFURUNUN MÜCADELESİ VE İNEGÖL'ÜN FETHİ

Rûhî Çelebi, “Rûhî Tarihi”, çev. Halil Erdoğan Cengiz-Yaşar Yücel, *Belgeler*, C. 14, S. 18, Ankara 1992, ss. 359-472.

SEVİM, Sezai. “İnegöl’de Kulaca Kalesi”, *I. Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (14-15-16 Ekim 2016)*, C. 1, İstanbul 2017, ss. 33-47.

Simon de Saint Quentin, *Bir Keşifin Anılarında Tatarlar ve Anadolu (1245-1248)*, çev. Erendiz Özbayoğlu, Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı Yayınları, Antalya 2006.

Şükrüllah, *Behcettü’ t Tevârîh (Üç Osmanlı Tarihi)*, haz. Nihal Atsız, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017.

TURAN, Osman, “Keykubad I”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 6, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1977, ss. 646-661.

TURAN, Osman, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1958.

Yazıcızâde ‘Alî, *Selçuk-nâme İndeksli Tıpkıbasım*, haz. Abdullah Bakır, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

YILMAZ, Hakan, “Ertuğrul Gâzi’nin Bithynia’daki Seferleri ve Sivas’ta Moğollar’a Karşı Kazandığı “Boğa-öyüğü Zaferi” -1-“, *Hakikat Aylık İslam Dergisi*, C. 17, S. 201, 2010, ss. 42-44.

YILMAZ, Hakan, “Selçuklu Sultanı Ala’eddin’in Bizans İmparatoru Vatatzes’le Uç Savaşları”, *Hakikat Aylık İslam Dergisi*, C. 19, S 219, 2011, ss. 45-46.

EKLER

Resim 1. Söğüt-Domaniç Güzergâhı: Yeşil-mavi yol Halil İnalçık'ın gösterdiği yoldur. Kırmızı ile gösterilen güzergâh Cezmi Karasu ve ekibinin belirlediği yoldur. Bilecik tekfuru ile yapılan anlaşmadan sonra Bilecik üzerinden dolatacak şekilde uzamıştır. Cezmi Karasu, Tuğçe M. Sakarya, Oktay Berber, *Osman Gazi İlkler ve Karacahisar*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, s. 48.

Resim 2. Söğüt-Domaniç Göç Güzergâhları. Cezmi Karasu, Tuğçe M. Sakarya, Oktay Berber, *Osman Gazi İlkler ve Karacahisar*, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2010, s. 49.

Resim 3. Kulaca Kalesi'nin bulunduğu tepe.

Resim 4. Kulaca Kalesi'ne giden Roma dönemine ait yol. Halk arasında İpek Yolu veya Eski Bağdat Yolu olarak adlandırılır.

Resim 5. Kulaca Kalesinin bulunduğu konumdan Kulaca mahallesi

Resim 6. Kulaca Kalesi bölgesinde bulunan kalıntılar.

